

Dušana Findeisen

Muzeji in družbene institucije naj pomagajo premostiti medgeneracijsko vrzel

Slehera družba ima družbene institucije skozi katere postane vidna. Še več, te institucije zagotavljajo kontinuiteto družbe. Institucije so učinkovite, če se uspejo razvijati skupaj z družbo in če zmorejo pripomoči k temu, da se ta oblikuje ali preoblikuje.

Sodobna revščina izloča in ločuje generacije

Tisto, kar je bila v devetnajstem stoletju revščina, ekonomska revščina, je danes družbena izločenost. Ker pa danes revščina v evropski družbi pomeni nekaj drugega kot je pomenila nekoč, je iz družbe izločen ali izključen, kot pravijo, tisti, ki nima dostopa do kulture in izobraževanja. Vrhu tega trdimo, da je družbeno izločeni oni, o katerem družbene institucije ne razmišljajo ali zgolj obrobno, mu ne dajejo prostora, ne dajejo prostora njegovi kulturi. Starejše generacije, pa naj bodo še tako številčne, so po družbeni moči še zmeraj obrobne in tako le redko najdejo zase mesto in vlogo sredi družbenih ustanov. Le malokrat jih te ustanove zrcalijo in obravnavajo. Kadar pa družbene institucije, ki naj bi bile steber družbene enakosti, ne uspejo biti družbene institucije *vseh*, tedaj se tudi zato družbene vezi rahljajo in nekateri posamezniki, nekatere generacije ter nekatere družbene skupine posledično doživijo izločenost iz družbe. Prav to smo s projektom *Kultura starejših- popotnica mlajšim* želeli preseči. Starejšim generacijam smo dali mesto. Pravzaprav smo oblikovali povsem nove prostovoljske vloge zanje in ob sodelovanju z njimi, upoštevajoč pri tem njihovo preteklost in sedanost. Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje in muzeji so zanje zagotovili izobraževanje, znanje in kulturo, ki ju je moč tako pridobiti, pa je treba darovati, če hočemo, da se plemenitita, dosežke je treba darovati in izpostaviti očem javnosti. Starejši prostovoljci, slušatelji Univerze so tako postali neke vrste pomočniki kustosov, vodniki po razstavah. Ob tem so oni sami zaživel. in njihova nesnovna kulturna dediščina je zaživela. Še več, dogovorili smo se, da se bodo ob tem spreminjali tudi muzeji sami in muzejsko osebje.

Izločenost iz fizičnega in družbenega prostora

Družbena izločenost je izmuzljiv pojem, zato ga veljati predstaviti, kakor sledi: v majhnih mestih živijo ljudje različnega socialnega porekla, so različno izobraženi, različno premožni so, njihov družbeni položaj je različen, pripadajo različnim generacijam. Kljub temu, da živijo vsi v istem urbanem prostoru, pa vsi niso del fizičnega in družbenega prostora, ki ga ponuja mesto. Kdo je vključen v fizični in družbeni prostor in kdo ni, se najbolje vidi prav v majhnih mestih, kajti majhna mesta poskušajo obdržati svojo posebno lokalno kulturo in zato se skrbno branijo proti zunanjim vplivom. Meja med *našim* in *njihovim* je tu jasneje načrtana kot v velikih mestih. V teh okoljih poudarjajo pomen ozemlja in zgodovine svojega mesta in v kolektivni spomin se spomini zapišejo nadvse selektivno. Če bi v

takšnem majhnem mestu prebivalce ali posamezne generacije zaprosili, da naj narišejo svoje mesto, bi morda pričakovali, da bodo vsi »svoje« mestece predstavili enako ali podobno, saj je vendar majhno in obvladljivo. Vendar ni tako! Sociolog Jean-Luc Roques (2007) pravi, da »nekateri znajo in zmorejo razvozlati lokalne kode, si načrtovati pot, se orientirati v mestu. Drugi pa lokalne kulture ne razumejo, se umaknejo, in ti ne vedo kod in kam.^{1 2}« So izključeni, izločeni, tavajo na prostorskem in družbenem robu. Vključenost v fizični in družbeni prostor in izključenost pa nista dejstvi, ne nanašata se na kategoriji ljudi. Vključenost in izključenost sta nasprotno dinamična procesa, ki gradita ali rušita skupnost. Na srečo pa je procese je moč preusmeriti, spreminjati, nanje je moč vplivati.

Kulturne ustanove v lokalnem prostoru, denimo muzeji, lahko naredijo kulturo dostopno vsem generacijam ali nasprotno skrito očem nekaterih. Na ta način pripomorejo k prostorski družbeni vključenosti ali izključenosti posameznikov, generacij, družbenih skupin, krepijo ali nasprotno slabijo družbene vezi.

Naloge kulturnih ustanov pa tudi družbenih institucij pri krepitvi družbenih vezi so v Sloveniji in v drugod velike, kajti v Sloveniji in drugod je v zadnjih desetletjih prišlo do številnih družbenih prekinitev in posledično do vseh vrst neenakosti. Gre za ekonomsko neenakost, neenakost regij, urbano neenakost, neenakost spolov, neenakost glede na dostop do znanja in kulture, neenakost generacij.³ Ali je v muzejskih ustanovah dovolj pogosto navzoča misel in zavest o tem, da imajo muzeji poleg znanstvene, konservatorske, restavratorske pedagoške tudi svojo družbeno in politično vlogo? Da lahko muzeji delujejo tako, da na različne in ne le ustaljene tradicionalne načine prispevajo h kontinuiteti in družbeni trdnosti in preprečujejo ali lajšajo družbeno neenakost? Kako pogosto denimo v muzejsko osebje pomisli na vlogo generacij v družbi in kulturi in na svojo vlogo pri manjšanju izločenosti posameznih generacij iz družbe, pri posredovanju nesnovne kulturne dediščine starejših mlajšim generacijam in na izmenjavo te dediščine med generacijami?

Generacije zagotavljajo kontinuiteto in podpirajo družbeno trdnost

V starajoči se družbi se večajo trenja med generacijami hkrati pa se krepí želja, da bi generacije bolje poznali, jim dodelili »pravo« mesto v družbi in nenazadnje, da bi jih v dobro vseh med seboj povezali. Tako smo na različnih področjih družbenega delovanja zasledili povečano zanimanje za generacije in njihove značilnosti. V gospodarstvu se je celo razvilo področje imenovano »upravljanje s starostjo in znanjem«. Gre za to, da bi v zaposlitveni politiki podjetja upoštevala značilnosti posameznih generacij, še posebej prednosti, in jih uporabila v skupno dobro podjetja, pri tem pa generacije med seboj povezala. Ni slučajno, da se je v podjetjih rodilo zanimanje za generacije. Tako kot podjetja so

¹ Roques, J. L. & Tacussel, P. (2007). Inclusion et exclusion dans les petites villes: Le rôle de la culture locale, de la mémoire et de l'école. Paris: Economica.

² V misel mi seže stavek mladega gibalno oviranega invalida, ki se je z dežele preselil v Ljubljano, rekoč, da kdor na podeželju ni zmožen delati, ga izločijo. Ali pripadaš večinski kulturi, ali pa te ni, si izločen. Tvoje manjšinjske kulture ni, zanjo ni prostora.

³ Findeisen, D. (2009). Med delom, izobraževanjem in starostjo. Andragoška spoznanja, št. 2.

tudi družbene institucije zrcalo družbe in so oblikovalci družbe, družbe, ki se danes rahlja. Dobro bi bilo, če bi bila bolj trdna. Tudi v muzejih morajo danes vse generacije najti svoje zrcalo in svojo vlogo. Tudi muzeji si prizadevajo za dejavno medsebojno povezovanje generacij. Če je temu tako, pa velja najprej preučiti za našo obravnavo temeljni koncept generacije.

Analize generacij temeljijo na dojemanju ljudi z vidika različnih področij njihovega življenja kot so delo, kultura, dejavno državljanstvo, občutenje skupnosti, izkušnje z izobraževanjem in usposabljanjem. To so, pravi Field (2008) »generacijski označevalci« v nekem zgodovinskem obdobju (Field idr. 2008). *Generacije* so doživele iste dogodke in pojave. Vendar to še ni dovolj, da bi pripadniki nekih generacij imeli *generacijske značilnosti*. Te značilnosti namreč lahko, ni pa nujno, nastanejo v *povezavi preživetih okoliščin in načina, kako so jih posamezniki doživeli*. Alice Miller (1992) v svojem delu »Drama je biti otrok in iskanje resnice o sebi«, govori o skupnih generacijskih značilnostih onih, ki so drugo svetovno vojno preživeli kot majhni dečki ob materah, katerih možje so odšli na fronto. Matere so ostale same z otroki, niso pa bile pripravljene na to preizkušnjo. Negotovost mater se je vtisnila v dušo otrok, tako, da so kasneje zaradi tega doživetja bili obeleženi z negotovostjo. Postala je njihova generacijska značilnost⁴.

Na to, kako se razvijamo, vplivajo tudi zunanji dejavniki, med katere uvrščamo *kulturni, socialni in nenazadnje zgodovinski kontekst*. Vsi se nismo rodili istega leta, v istem zgodovinskem obdobju. Zgodovinsko ozadje, ki se razlikuje od enega človeka do drugega in kultura, ki je zaznamovala neko zgodovinsko obdobje, se zrcalita v nas in nas naredita drugačne, samosvoje. * Šanj, 2009 ⁵ Po poročanju Johna Fielda in drugih (2008) so raziskave o *generacijah*, dobro razvite predvsem pri nemško govorečih narodih, obenem pa so opazni premiki tudi v angleško in francosko govorečih deželah. Seveda ni slučajno, da so se tovrstne raziskave pojavile najprej v Nemčiji. Nekatere *generacije* so namreč šle skozi izjemno konfliktno in destruktivno obdobje in so si tako na svoja ramena naložile breme teh zgodovinskih okoliščin. Tako prve raziskave o generacijah nastanejo že leta 1952. Prvi, ki se je lotil preučevanja področja generacij je bil Mannheim, ki je s svojo analizo generacij vzbudil veliko pozornosti predvsem v severni Evropi in med nemško govorečimi narodi. Sociološko obravnavo generacije je začel z razpravo »Problem generacij«. Značilno za Mannheim je bilo to, da je svojo analizo generacij razvijal kot vzporednico *konceptu razreda*, ki ga je razvil Karl Marx, z utemeljitvijo, da se *generacije oblikujejo na podlagi socialne povezanosti*, pri tem pa *izhajajo iz njim skupnih izkušenj ter iz socialnih in političnih dogodkov*, ki so se pojavili v njihovi kohorti po rojstvu. Mannheim namreč *dojema generacijo kot končni nasledek nastal pod vplivom socialnega reda*, v katerem pa *ljudje nastopajo kot oblikovalci tega nasledka*. Njegovo mnenje je, da *generacije nadaljujejo kontinuiteto in podpirajo socialno kohezijo (povezanost) na dva načina: kot povezanost neke skupine v odnosu do drugih skupin ter kot povezanost kohorte po rojstvu znotraj nje same* (Mannheim Field idr., 2008).

⁴ Miller, Alice (1999) *Drama je bit otrok*, Tangram, Ljubljana.

⁵ Field, John in drugi (2008)

Pri razpravah o generacijah velja poudariti, da kadar govorimo o dveh različnih generacijah, ni nujno, da je razkorak med tema dvema generacijama velik (npr. otroci – starši, stari starši – vnuki). Lahko tudi dosti ožji. Tako lahko govorimo o dveh *generacijah tudi, ko je med njima* le nekaj let razlike (npr. mladi pri dvajsetih letih in mlajši odrasli pri petindvajsetih letih). *Bistveno določilo generacije torej ni starost.* Med starejšimi odraslimi na Univerzi za tretje življenjsko obdobje je vrsta generacij, ki lahko ena drugi veliko povedo, so vir medgeneracijskega učenja druga drugi.

Generacije pa se med seboj razlikujejo na različne načine. Hultsch in Deutsch (1981) sta mnenja, da sta razvoj in oblikovanje neke generacije odvisna od značilnosti obdobja, kateremu pripada neka generacija, znotraj katerega je nastala in se prvotno oblikovala. (Hultsch & Deutsch, 1981). Vsako generacijo sestavljajo svojstveni ljudje, ki imajo svoje značilnosti in prav po teh značilnostih se razlikujejo od pripadnikov drugih generacij. *Način in potek razvoja pripadnikov posamezne generacije je tisto, kar razlikuje eno generacijo od druge.*

Martin Kohl poroča o tem, da *generacija* predstavlja ljudem izredno pomemben okvir, znotraj katerega živijo ter da ima pomen tudi pri *oblikovanju socialne identitete posameznika* v okviru skupnosti. Oblikovanje generacijske identitete je deloma pogojeno s starostjo, deloma pa nastopi kot nasledek zgodovine. Družbeni sistem pravic in dolžnosti namreč izhaja iz kronološko določene opredelitve starosti ter vodi h kronološki standardizaciji življenjskega poteka. Ob tem Mannheim dodaja, da se znotraj generacije oblikuje *poleg posameznikove tudi kolektivna zavest.* Heinz Bude pa trdi, da medtem, ko ljudje z lahkoto menjavajo socialni položaj in spol, veliko težje zamenjajo starostno kohorto (Bude, Kohl, Mannheim idr., 2008).

Za nastanek *generacije* so torej potrebne še nekatere družbene oznake, predvsem primerljive življenjske izkušnje članov iste *kohorte* po starosti, primerljivi vrednostni sistemi, kulturni vplivi, življenjski slogi ipd. Mannheim trdi, da ljudi, ki pripadajo isti generaciji, povezujejo skupne izkušnje, imajo isto zgodovinsko ozadje in se skupaj odzivajo na družbene spremembe (Mannheim v Ule 2008). Ljudem, ki jih uvrščamo v isto *generacijo*, je tako lahko skupen način življenja, delovanja, podobno okolje znotraj katerega ustvarjajo, pogledi in cilji v življenju, itd. Pri tem moramo osvetliti, da gre za *objektivne dogodke*, ki jih je neka generacija doživela, hkrati pa gre tudi za to, kako so te skupne dogodke doživeli posamezniki.⁶

Generacije in *kohorte po rojstvu* se lahko močno razlikujejo po vrednotah, zmožnostih, aspiracijah. V dobro skupnosti in razvoja skupnosti je, če imajo generacije in kohorte po rojstvu enak dostop do virov na področju zdravja, kulture, izobraževanja, na področju ekonomskih virov, dela itd. Dostop do virov določa v kolikšni meri bodo generacije integrirane v družbo, ter seveda v kolikšni meri bodo med seboj sodelovale.

⁶ Šajn, A. (2009). Življenjska zgodba kot podlaga načrtovanju vsebin medgeneracijskega izobraževalnega programa. Ljubljana: FF.

Za našo obravnavo je pomembno vedeti, da je poznavanje generacijskih značilnosti za muzej pomembno, pomembno iz več razlogov; obiskovalci muzeja so različne starosti. Njihove generacije naj se zrcalijo v posameznih muzejskih razstavah, njihova nesnovna kulturna dediščina naj pride do izraza. V starajoči se družbi lahko pričakujemo vse večje število starejših obiskovalcev, zato bi veljalo omogočiti, da njihova nesnovna kulturna dediščina pride do izraza. Prostovoljni kulturni mediatorji, tisti, ki so v poznejših letih življenja to nesnovno kulturno dediščino nosijo v sebi, osvetlijo jo z dopolnilnim izobraževanjem, dediščina pa zaživi, najbolje takrat, ko jo lahko prenašajo na druge, tudi na druge generacije. To spoznanje smo imeli v mislih, ko smo pričenjali s projektom *Prostovoljni kulturni mediatorji v slovenskih muzejih*. Pri tem smo se zavedali tudi dejstva, da generacije zagotavljajo kontinuiteto, medsebojno povezanost in družbeno trdnost. To pa je tudi vloga sodobnega muzeja.

Razmere v muzejski praksi

V nasprotju z vse večjim družbenim in političnim poudarkom na povezovanju generacij v muzejih srečamo bolj malo generacij. Najpogosteje se z generacijami ukvarjajo muzeji (npr. muzeji otrok in otroštva), ki jih zanimajo obiskovalci, ki v muzej prihajajo skupaj kot družina. Družina je namreč tradicionalna medgeneracijska skupnost, druge medgeneracijske skupnosti je treba šele ustvariti. V projektu *Kultura starejših-popotnica mlajšim* pa smo želeli doseči medgeneracijske povezave, pa tudi povezave med ljudmi, katerih družbeni položaj je različen; povezavo med zaposlenimi in upokojenimi, povezavo med starejšimi kulturnimi mediatorji in obiskovalci, ki pripadajo različnim generacijam mladih, srednje starih, starejših. Maš namen je bil, da prostovoljni starejši kulturni mediatorji ozavestijo nesnovno kulturno dediščino v sebi, pridobivajo novo znanje, se učijo od drugih in svoje znanje darujejo. Tako, smo prepričani, skozi njihovo vodenje obiskovalcev razstav pridejo do izraza tudi njihove generacijske značilnosti, tako se sproža medgeneracijsko učenje. Navzočnost prostovoljnih kulturnih mediatorjev, upokojenih in strokovnjakov drugih ne-muzejskih strok v muzeju je muzejskemu osebju lahko v vzpodbudo. Daje vrednost njihovem delu in jim nastavlja ogledalo.

Zaključek

Sredi spremenjene kulturne in družbene stvarnosti se bodo tako kot druge družbene institucije tudi muzeji transformirali. Najboljši med njimi bodo sodelovali tudi pri obravnavi aktualnih družbenih in političnih vprašanj. Ker so družbene vezi v današnji družbi zrahljane, lahko pričakujemo, da bo v prihodnje vse več muzejev sodelovalo pri krepitvi teh vezi, preprečevanju družbene izločenosti posameznikov, družbenih skupin in posameznih generacij. Da pa bi generacije našle svoje dejavno mesto v muzeju, je potrebno najprej razumeti njihove skupne generacijske značilnosti in jih pri načrtovanju medgeneracijskih projektov kakršen je *Kultura starejših-popotnica mlajšim* upoštevati. Široke prakse na področju vzpostavljanja dejavnih medgeneracijskih skupnosti in učenja v muzeju ni, zato

velja temu vprašanju nakloniti poglobljen raziskovalni razmislek in v muzeje inducirati različne, inovativne oblike sodelovanja med generacijami.

Literatura in viri

- Bille, L. M. (2009). *Age Management-Konzepte für das Personalwesen: Erfahrungen und Konsequenzen*, Diplomica Verlag.
- Beck, U. (1999). *World Risk Society*, (Polity Press, ,Blackwell Publishers Ltd.
- Field, J. in drugi (2008). *Learning Lives*. (v tisku)
- Findeisen, D. (2007). Graditi dostojanstvo in tkati družbene vezi. *Andragoška spoznanja*, 13, št. 4 str. 5-7.
- Findeisen, D. (2009). Med delom, izobraževanjem in starostjo. *Andragoška spoznanja*, št. 2.
- Guillemard, A. M. (1986). *Le déclin du social*. Paris: PUF.
- Krašovec, S. & Kump, S. (2006). Širjenje socialnih mrež starejših ljudi s pomočjo izobraževanja. *Socialno delo*, 45, št. 3/5, str. 143-151.
- Miller, A. (1992). *Drama je bit otrok*. Ljubljana: Tangram.
- Paugam, S. (1995). *Societe francaise et ses pauvres*. Pariz: PUF.
- Poisson, G. (1965). *Les musées de France*. Pariz: PUF. str.14.
- Roques, J L. & Tacussel, P. (2007). *Inclusion et exclusion dans les petites villes: Le rôle de la culture locale, de la mémoire et de l'école*. Paris: Economica.
- Šajn, A. (2009). *Življenjska zgodba kot podlaga načrtovanju vsebin medgeneracijskega izobraževalnega programa*. Ljubljana: FF.
- Tobelem, J. M. (2005). *Le nouvel âge des musées: Les institutions culturelles au défi de la gestion*. Paris: Armand Colin.